

Миле С. ДРАГАНОВИЋ*

Академија за хумани развој, Београд

Дејан М. ГЛИГОВИЋ**

Висока школа модерног бизниса, Београд

ПРИМЕНА КРИЗНОГ МЕНАЏМЕНТА У УПРАВЉАЊУ КРИЗОМ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт: Одређење и управљање кризом на Косову и Метохији са собом носи низ контраверзи за многе политичке чиниоце, у смислу да у данашње време не постоји консензус на унутрашњем политичком плану (па и међу субјектима међународне заједнице). Постоје озбиљна неслагања у вези класификације кризе на Косову и Метохији, заправо њено политичко, правно и безбедносно одређење. Због насталих политичких промена и трендова, у свакодневној терминологији избегава се мноштво термина, идеолошких концепција, па и реалних чињеница када се говори о проблему Косова и Метохије. Овај рад представља покушај да се допринесе вишедимензионалном дефинисању кризе на Косову и Метохији и адекватним одговором на исту.

Кључне речи: криза, кризни менаџмент, безбедност, политика, Косово и Метохија.

УВОД

Крајем прошлог и почетком овог века, Србија се два пута суочила са тероризмом на Косову и Метохији. Карактеристике политичког и информативно-комуникационог система, као и међународног положаја земље у та два периода српске историје биле су различите, а разликовали су се и исходи терористичких активности (Ђурић-Атанасијевски, Драгановић 2012: 215).

У првом периоду одговор државе и тадашњих власти на тероризам на Косову и Метохији, као и ангажовање појединих утицајних земаља довели су до његовог јачања, прерастања у герилу – „борце за слободу“ које су подржале земље чланице НАТО, које су војно интервенисали против Србије, односно Југославије.

У другом периоду, почетком 21. века, тероризам у општинама на југу Србије је сузбијен уз подршку и сарадњу са истим НАТО земаљама (Ђурић-Атанасијевски, Драгановић 2012: 215).

Поред тероризма, сепаратистичке тежње у региону реална су претња његовој безбедности. По својој тежини и комплексности, као и негативним импликацијама

* Доцент, ORCID 0000-0002-4649-4996, prof.draganovic@gmail.com

** Ванредни професор, ORCID 0000-0003-2698-7387, dejan.gligovic@mbs.edu.rs

на унутрашњу стабилност држава у региону и њихово безбедносно стање, посебно се издваја проблем противправно једнострано проглашене независности територије коју административно обухвата Аутономна покрајина Косово и Метохија, од стране привремених институција самоуправе у Приштини (Стратегија националне безбедности Републике Србије, 94/2019-13: 3).

Непоштовање основних људских права српског и другог неалбанског становништва, узурпација и уништавање њихове имовине и културно-историјске баштине, као и јачање радикалног исламизма, представља извор дугорочне нестабилности региона (Стратегија националне безбедности Републике Србије, 94/2019-13: 3).

ПОЛИТИЧКИ СУБЈЕКТИ И КРИЗА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

У кризним временима, грађани гледају у своје вође, председнике, и друге изабране функционере. Од ових носилаца власти и креатора јавних политика очекује се да спрече претњу или да умање последице (Boin et al 2010: 11).

Многи политички субјекти у Србији третирају косметску кризу са страначких позиција или из перспективе дневне политике. Постоји неколико политичких струја у Србији које гаје дијаметрално супротну политику према косметској кризи: политику одустајања од бављења овом кризом и политику „интелигентне” борбе за Космет.

Постоје и политичке струје у тзв. сивој зони. Проблем одређења државе према косметској кризи лежи у многим стварним околностима али и заблудама.

У принципу, влада одређена бојазан да уколико се држава определи за конкретну политику према Космету, да ће доћи у конфронтацију са светом а посебно са ЕУ и дефинисаним путем европских интеграција.

Због тога се избегава све оно што на било који начин, па и реторички, може да подсећа на прошлост: било да се ради о политичким ставовима или конкретним мерама (Драганиновић, Ђурић-Атанасијевић, Ратковић 2013: 146).

Без обзира на непостојање консензуса политичких корпуса у Србији у вези проблема Косова и Метохије, ова криза превазилази све врсте субјективизма и захтева реалан, динамичан и свеобухватан приступ – изван страначких оквира. Разлози томе су бројни: ради се о могућности губитка дела државне територије и накнадним последицама.

За Србију, питање Косова и Метохије представља национално питање, тј. национални и државни интерес. Због тога је неопходно дефинисати ову кризу са тих позиција, у политичкој, правној и безбедносној димензији. Међутим, интересантно је да до данас није покушано са званичним дефинисањем и одређењем према косметској кризи. Под тим се не подразумевају појединачне и страначке изјаве, па ни појединачне изјаве и ставови државних органа – ради се о званичном националном програму, националној стратегији и усвојеном акционом плану (актима који почивају на непроменљивој стратегији државе, која у себи садржи јасно и детаљно одређене елементе и димензије косметске кризе).

То би практично значило да без обзира на промене у власти и одређена неслагања, да је приступ косметској кризи унитаран и непроменљив, и да ће се применити све мере и средства од стране државе, која могу допринети разрешавању

овог проблема. Са друге стране, да би се тако нешто учинило, није довољно да се проблемом Косова и Метохије баве одређени појединци у држави.

Неопходан је системски приступ, уз примену и поштовање свих принципа и метода кризног менаџмента, као и јака и принципијелна државна политика. Овакво стање захтева транзицију односно структурно прилагођавање и изградњу јединственог модела управљања кризом уз примену метода кризног менаџмента (Момчиловић, Драгановић 2013: 339).

Проблем Косова и Метохије је заправо научно-стручно неодређен, недефинисан у оквиру националних и државних интереса, док у исто време влада вишедимензионално (субјективистичко) одређење према кризи у политичком, правном и безбедносном смислу.

Такав однос подразумева промену система у свим његовим аспектима: политичким, законодавним, безбедносним, организационим, итд. Практично ће захтевати вишеструку трансформацију система (Момчиловић, Драгановић 2013: 341).

Дефинисањем статуса Косова и Метохије (на унутрашњем плану) у Уставу Србије, решен је део правних догми. Могло би се рећи да је тиме извршено (званично) правно одређење према косметском проблему. Па ипак, то не представља правно одређење према косметској кризи, јер је споран статус Косова и Метохије у међународној заједници – не на унутрашњем плану.

Са друге стране, са позиција међународног права на преговорима са представницима ЕУ, држава брани правне принципе у домену међународно-правних статутах догми. Међутим, то представља само једну компоненту.

ДЕФИНИСАЊЕ ДОКТРИНЕ БОРБЕ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Проблем у разговорима о Космету се јавља у свеукупном приступу и доктрини борбе државе за Косово и Метохију, која се не може темељити само на правним постулатима. Спорне су политичка, дипломатска, економска и безбедносна доктрина.

Другим речима, ради се о следећим питањима: званично државно политичко одређење према кризи на Косову и Метохији; државна дефиниција косметске кризе у политичкој димензији; дефинисање утицаја државе на политичку димензију кризе; доктрина дипломатске иницијативе; дефинисање утицаја државе на економску димензију кризе; званично државно безбедносно одређење према кризи на Косову и Метохији; државна дефиниција косметске кризе у безбедносној димензији; дефинисање утицаја државе на безбедносну димензију кризе?

Конкретно, ради се о томе да без јасног државног одређења према овим питањима, као и утицаја државе на ове димензије, не могу постојати озбиљна државна доктрина, акциони план и стратегијски концепти у вези са начином решавања косметске кризе – на начин на који то одговара Србији. Без обзира да ли се ради о доктрини преговарања у Бриселу, конкретним потезима на терену итд. Чињеница је да није дотакнута срж проблема, јер се он не третира са позиција решавања политичко-безбедносне и политичко-правне кризе.

Када би приступ и однос државе према косметском проблему заправо био приступ и однос према кризи, тада би акциони план, доктрина и стратегије, почивали

на принципима кризног менаџмента. Косметска криза би могла да се класификује, квалификује, анализира, процењује, прати и стави под одређени вид утицаја и контроле од стране државе.

Кризе се у општем смислу деле на: фундаменталне, неуправљиве, конвенционалне и неочекиване (Кешетовић 2008: 51). Модерна типологија криза уважава 2 критеријума класификације: предвидљивост кризе и могућност утицаја на кризу пре њеног настанка и током њеног трајања (Кешетовић 2008: 49).

Када су у питању сложене/вишедимензионалне кризе, у политичком, социјалном и безбедносном смислу, оне се у зависности од предвидљивости и могућности утицаја на њих, могу сврстати у одређену категорију. Да ли ће такве кризе бити фундаменталне или конвенционалне, зависи од субјекта који:

- профилира проблем,
- анализира проблем,
- предвиђа проблем,
- води политички кризни процес (Hejvud 2004: 745),
- примењује или не примењује моделе за превенцију конфликта,
- ко су унутрашњи субјекти који раде на управљању кризом,
- каква се методологија процене ризика користи,
- да ли је урађена Бенефит анализа,
- да ли се спроводи превентивни кризни менаџмент итд.

Од субјеката који се баве кризом на Косову и Метохији зависи да ли ће та криза бити посматрана, третирана и решавана са позиција неуправљиве, фундаменталне, конвенционалне или неочекиване кризе – што директно не зависи од стратегије која се евентуално примењује, јер је она само део акционог плана (пројекта).

Влада Републике Србије би била надлежна за израду и усвајање акционог плана као и предузимање мера на контроли и спровођењу истог (Драганиновић, Живковић 2015: 63).

Не смомо никако губити из вида, да данашње терористичке и друге активности на Космету скривају различите узроке па самим тим су потребне и различите стратегије борбе и спречавања. Та дешавања не би била проблем да нису елементи нове проблематичне реалности коју можемо дефинисати као тријаду „Глобализација, Постмодерна, Безбедност“ (Фурсов 1999: 230).

У том случају, могли бисмо да говоримо о конкретном и стручном раду државе на проналажењу адекватног модела за решење кризе. Хронолошки посматрано, до сада примењивани модели за решавање кризе на Космету, били су у домену класичне школе.

Решења, предлози, примењене мере и захтеви, кретали су се у следећем дијапазону:

- консоцијализација,
- децентрализација,
- федерализам,
- пропорционална репрезентација,
- интеграција (асимилација),

- сецесија,
- хегемонијска контрола,
- арбитражија.

Када би држава применила научне методе и принципе кризног менаџмента на косметску кризу, могло би се доћи до одговора на питања наведена на табеларном прегледу број 1.

Табела 1: Профил косметске кризе

Објект угрожавања?	• Суверенитет и територијални интегритет Републике Србије
Домени основне претње?	• Сецесија државне територије • Тероризам
Порекло претње?	• Комбиновано: ендегено, егзогено
Непосредни актери кризе?	• Влада у Приштини • Терористичке албанске формације • Сецесионистичке политичке албанске организације • Влада Републике Србије
Посредни актери кризе?	• Колективни системи безбедности: ОУН, НАТО • Контакт група • Привремена мисија ОУН на Космету: УНМИК • Мисија владавине права Европске уније на Косову (енгл. <i>European Union Rule of Law Mission in Kosovo</i>) - ЕУЛЕКС • Одређене стране државе
Категоризација кризе?	• Врста кризе? • Тип кризе? • Управљива-неуправљива?
Кризни период?	• Фазе кризе? • Текућа кризна фаза?
Кризно планирање?	Влада Републике Србије - Акциони план? - Доктрина? - Стратегијски концепти? - Оперативне мере?

Извор: Драганиновић, Докторска дисертација: Функционисање међународних безбедносних снага на Косову и Метохији, Факултет безбедности, Универзитета у Београду, 2010. г.

Са применом либералних модалитета наведених модела или комбинованих модела, до данас није покушано од стране било ког субјекта у решавању кризе. Нема ни потпуно другачијих предлога (нових модела). Може се констатовати да су сви наведени модели, у већој или мањој мери, безуспешно до сада примењивани на косметску кризу. Неки модели су доводили кризу у „*stand by*“ период на одређено време, након чега би криза ескалирала, док су други модели аутоматски доводили до ескалације кризе.

Примена кризног менаџмента на косметску кризу, осим поменутих модела пружа могућност за изнаглажење сасвим нових или модификованих модела. У том смислу су веома важне државне стратегије – односно акциони планови.

Израда државних стратегија – акционих планова указује на растућу потребу за сталним усавршавањем у припреми и примени истих, а као претпоставка за остварење постављеног циља је обезбеђење поузданих података из релевантних извора (Цунаћ, Глиговић и др. 2019: 70).

Постоје 4 специфичне методе за управљање етнички заснованим конфликтима – од стране унутрашњих или спољашњих субјеката:

- геноцид,
- присилан трансфер становништва,
- сецесија,
- интеграција (асимилација) (Иваниш 2006: 97).

Осим ових основних метода управљања етнички заснованим конфликтима, постоји низ других метода – метода за регулисање (управљање) ризицима. То су разни модалитети основних политичких и безбедносних модела за решавање конфликта. Када колективни системи безбедности (ОУН и НАТО) користе кризни менаџмент за управљање неком кризом, они се служе:

- невојним операцијама у превенцији конфликта,
- војним операцијама у управљању конфликтом и његовом разрешавању,
- невојним операцијама у постконфликтној фази (Иваниш 2006: 118).

Косметска криза је класичан пример. Ни по чему не одступа од конвенционалног приступа међународне заједнице по питању метода за решавање конфликта: од 1998. године до данас, колективни системи безбедности су спровели школске примере кризног менаџмента у пракси косметског конфликта.

Можда је случај Косова и Метохије прави пример једностраног решења безбедносног проблема који је решен по принципу „стиснуте опруге“. Наиме, великим и моћним (тзв. међународној заједници) било је лакше да стану на страну „мањег зла“ (ОВК) од оног „већег“ (Милошевић), да бомбардују Србе, очисте простор, створе „нову државу“ и кажу – проблем је решен. А да ли је? Да ли је један безбедносни проблем решен стварањем другог, чије последице и границе још не знамо (Стајић 2010: 338).

Стратегије су у принципу одговори на ризике (појединачне, скупне итд.) током кризе. Стога их увек треба имати више – припремљених на основу циљева, интереса, процењених (очекујућих) проблема. Стратегија у конкретном смислу није решење кризе јер, по дефиницији, стратегије су скуп правила која одређују избор потеза. Потезе дефинише акциони план. Он је неопходан да би се обезбедио развој (реализација) конкретног одговора на кризу. Такође, потребан је мониторинг акционог плана, његова стална евалуација и модификација. Модификације се посебно односе на стратегије. Веома је важно издвојити приоритете – према узроцима, времену настанка, интензитету и последицама ризика.

Успешно управљање ризицима подразумева низ предуслова. Одговарајућа реализација и организација активности у великој мери доприноси стварању бољег

амбијента у управљању дефинисаном кризом. При томе је неопходно водити проактивно управљање са фокусом на кључне ресурсе који су на располагању (Вукасовић, Глиговић et al. 2021: 389)

Нису довољне индивидуалне компетенције, јер управљање ризицима не може да се изведе са једним кризним менаџером или малим кризним тимом. Теорија и пракса кризног менаџмента говоре у прилог следећим предусловима:

- системски приступ: ангажовање већег броја менаџера (стручњака) разних профила, уз ангажовање више система (носилаца) акционог плана;
- организованост процеса анализе и одговора на ризике: вертикална хијерархија, хоризонтална подела стручних послова и надлежности, мониторинг, евалуација, контрола, корекција;
- израда стратегија и њихова конкретизација: превођење стратегија у оперативне и тактичке задатке;
- подела одговорности;
- интегрисаност процеса управљања ризицима (Кековић, Николић 2006: 312).

Управљање ризицима не постоји искључиво у домену политике одређене групе - организације: управљање ризицима је процес. Основни процес управљања ризицима састоји се из следећих процедура:

- постављање контекста проблема у безбедносном, политичком, правном, економском итд. окружењу (амбијенту);
- идентификовање потенцијалних ризика;
- анализа и оцена ризика;
- креирање стратегија управљања ризицима;
- имплементација и интегрисање процеса управљања ризицима;
- мерење и мониторинг ефикасности и грешака (Кековић, Николић 2006: 322).

Најважнији елементи за одабир и израду стратегија обухватају: могућности за елиминацију кризе; процена реалних сопствених могућности; превенција иницијалних догађаја; јачање безбедносних мера; редуковање последица; редуковање негативних ефеката; профилисање ризика; анализа и приоритизација ризика; планирање управљања ризицима; мониторинг ризика.

С друге стране, методе анализе ризика јесу:

а) **квалитативне методе:** прелиминарна анализа, анализа модуса и ефеката грешака; технике засноване на тзв. стаблу: анализа стабала грешака, анализа узрок-последица, стабло ризика од грешака у управљању, технике организације управљања безбедношћу; технике за динамичке системе: метод граф-ди граф грешака, методологија аналитичке логике динамичног догађаја;

б) **аналитичке методе:** засноване на прикупљању, анализи и процени обавештајних података у односу на процену угрожености ризиком; метод процене угрожености и ризика; метод анализе претње; метод профилирања проблема.

Неке невладине организације, део стручне и академске јавности из области одбране и безбедности, анализирали су косметску кризу са аспекта кризног менаџмента. На кризу утичу два система – политички и оперативни. Политички систем се бави политиком у вези са кризом, док се оперативни систем бави самом кризом.

На пример, до сада је било уобичајено да се на догађај реагује пост-фестум од стране политичког дела система. Оперативни систем, с обзиром да не постоји, није могао ни да реагује. Имајући такво стање ствари као чињенично, свака реакција политичког система није проактивна, већ закаснела реакција.

Са друге стране, уколико би постојао оперативни систем, под условом да се политички систем бави политиком у вези са кризом а не самом кризом, оперативни систем би био у стању да проактивно делује – пре испољеног догађаја, што политичком делу система даје могућност да утиче на кризу. Не само што би политички и оперативни систем имали могућност проактивног дејства, већ би деловали синхронизовано на догађај – одговарајућом реакцијом у политичком и оперативном домену. Реакције би биле истовремене.

Постојала би могућност предузимања превентивних, акционих, интервентних и других мера (проактивних мера) – које би могле чак и да испровоцирају жељене акције и потезе супротне стране. Самим тим се постиже директан утицај на кризу. Амбијент кризе и димензије кризе – тзв. анатомија кризе: на примеру Косова и Метохије, анатомија кризе је спољна – јер кризом управљају међународни субјекти (док се унутрашњи кризни субјекти управљају реакцијама међународног фактора).

Сам унутрашњи амбијент је под утицајем спољашњег. Унутрашњи амбијент кризе дају основни субјекти кризе – српска и албанска страна (њихове политичке и конкретне реакције и понашања на терену).

Структуру кризе чине и преговори о статусу, план за будући статус Космета, активности које ће свака страна изводити ка испуњењу свог плана, стратегије, доктрине и димензије. С обзиром на сложеност ових елемената, можемо говорити о анатомији кризе. Посебно су комплексне кризне димензије: политичка, безбедносна, демографска, економска, регионална итд. Када кажемо криза на Космету – мислимо на све побројане елементе структуре кризе и субјекте који чине кризни амбијент (Кековић 2006: 442).

Циљ је да се применом научних принципа и метода кризног менаџмента ради на решавању косметске кризе – довођењем Србије у тзв. плус стање на кризном матриксу и у кризном амбијенту: применом одговарајућих акција и мера оперативног система.

Пријем и рефлексија (испољавање) ефеката одређених потеза међународних субјеката или противничке стране, врши се у одређеној тзв. кризној тачки – у одређеном моменту и по одређеном субјекту сопствене стране, погођеном датим активностима или догађајем током кризе.

Позиција, пријем и рефлексија кризне тачке зависе од активности и успеха противничке стране и текуће тенденције међународних субјеката. Кризна тачка прелама и трансформише примарне ефекте по нападани субјекат, тако да он трпи штету не само директно на унутрашњем плану, већ и на спољњем плану и у потенцијалним кризним жариштима.

Опште карактеристике кризе на КиМ, скоро су идентичне са општим обележјима било које друге савремене кризе у свету:

- међуетничке/националне тензије, нетолеранција, сукоби,
- делимична верска нетрпељивост,

- испољавање насиља,
- испољавање разних облика насиља и тероризма,
- присилне миграције,
- парламентарно организовање: политичко, економско, дипломатско, војно,
- законски (Уставни) одговор државе на насиље: сузбијање тероризма, појачане мере безбедности и сл,
- медијска кампања,
- интернационализација проблема,
- медијација међународне заједнице и преговарање.

Све наведене карактеристике су заиста општа, уобичајена обележја која се срећу у мањем или већем обиму у свим кризним жариштима. Када говоримо о Косову и Метохији, општа обележја кризе су постојала све до момента тајне или јавне подршке одређених земаља света албанским сепаратистима и терористима. Од тог момента, ова криза добија и своје посебне карактеристике:

- директно учешће у процесу међународних институција и организација: OSCE, OUN, EU, ICRC, UNHCR, ICTY
- посматрачка функција, медијаторска, преговарачка,
- присилно потписивање ВТС и условљено размештање снага НАТО и ОУН на Косову и Метохији (безусловно повлачење свих државних органа, војске и полиције са КиМ),
- клаузула о будућем статусу Косова и Метохије у РСБун 1244,
- увођење ЕУЛЕКС-а и преузимање задатака од мисије УН,
- толерисање насиља од стране Албанаца над Србима и другим неалбанцима на Косову и Метохији, од стране ОУН и НАТО,
- организовање, обучавање, опремање и конституисање албанских компоненти система безбедности на КиМ, од стране НАТО и ОУН: Косовска полицијска служба (МУП Косова), Косовске безбедносне снаге (са тенденцијом да прерасте у званичну војску Косова тј. МО Косова),
- тенденција стварања мафијашко-терористичке, национално хомогене, нове државе на Балкану тј. тенденција стварања две албанске државе,
- доктрина, стратегија и начин преговора о будућем статусу Косова и Метохије.

ЗАКЉУЧАК

Посебне карактеристике кризе су се задржале непромењене до данас, што је заиста и невероватно, чак и мимо досадашње праксе у међународној заједници. Текући догађаји и ситуација на Косову и Метохији нимало нису променили приступ међународне заједнице проблему КиМ и њене ставове – иако је до данас извршено на стотине терористичких аката над Србима и другим народима на КиМ.

Криза на Косову и Метохији се вероватно неће брзо решити а свако наметнуто решење, па и оно о међусобном признању Републике Србије и њеног противправно одвојеног дела, било би све, само не решење кризе. Какво год да буде наметнуто решење, криза ће даље остати. Међународна заједница би требала да буде истински

заинтересована за решавање кризе а то би почела од самог дефинисања кризе. Питање кризе на КиМ није питање „статуса“ већ безбедности ближег и ширег окружења.

Овај рад представља скроман допринос тумачењу кризе на Косову и Метохији а посебно методолошком приступу дефинисања кризе и примени кризног менаџмента за враћање Косова и Метохије у уставни поредак Републике Србије.

ЛИТЕРАТУРА

- Averre 2009: Derek Averre. From Pristina to Tskhinvali: The Legacy of Operation Allied Force iz Russia's Relations with the West. *International affairs*, Vol. 85, No. 3. 575-559.
- Boin, Hart, Stern, Sundelius 2010: Arjen Boln, Polt Hart, Erik Štern, Bengt Sundelius. *Politika upravljana krizama: javno rukovođenje pod pritiskom*, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- Вукасовић-Глигових-Терзић-Стевић-Мацура 2021: Драган Вукасовић-Дејан Глигових-Светлана Терзић- Жељко Стевић-Перица Мацура. A Novel fuzzy MCDM model for inventory management in order to increase business efficiency. *Technological and economic development of economy*. [Online ed.], vol. 27, No 2, str. 386-401
- Драганиновић, Живковић 2015: Миле Драганиновић, Татјана Живковић. Заштита од буке у животној средини града Београда. *International Scientific Journal for Alternative Energy and Ecology*, ISJAEE, No 01/2015, doi: 10.15518/isjaee. 2015.01.005, str. 62-69,
- Драганиновић, Ђурић – Атанасијевски, Ратковић 2013: Миле Драганиновић, Ксенија Ђурић-Атанасијевски, Милијанка Ратковић. Везе између медија и тероризма. *Зборник радова „Economics and Management-Based on New Technologies“*, Врњачка Бања, 145 - 154
- Драганиновић 2010 : Миле Драганиновић. *Функционисање међународних снага безбедности на КиМ*, докторска дисертација у рукопису, Факултет безбедности, Београд.
- Ђурић – Атанасијевски, Драганиновић 2012: Ксенија Ђурић-Атанасијевски, Миле Драганиновић. *Медији и тероризам*, Sekos book, Нови Сад.
- Иваниш 2006: Жељко Иваниш. Међународни аспекти кризног менаџмента. *Кризни менаџмент I – љревенција кризе*, Факултет безбедности, Београд, 111-130.
- Кековић, Кешетовић 2006: Зоран Кековић, Желимир Кешетовић: *Кризни менаџмент I – љревенција кризе*, Факултет безбедности, Београд.
- Кековић 2006: Зоран Кековић. Кризе и кризни менаџмент као процес, *Кризни менаџмент I – љревенција кризе*, Факултет безбедности, Београд, 441-453.
- Кековић, Николић 2006: Зоран Кековић, Весна Николић. Управљање ризицима као предуслов ефективног кризног менаџмента, *Кризни менаџмент I – љревенција кризе*, Факултет безбедности, Београд.
- Кешетовић 2008: Желимир Кешетовић. *Кризни менаџмент I*, Факултет безбедности - Службени гласник РС, Београд.
- Момчиловић -Драганиновић 2012: Оливер Момчиловић-Миле Драганиновић. „Trade unions and transition,” *SEER Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Vol. 15(3), pages 337-344.
- Michael 1998: Christopher R. Michael. *The structure of international conflict*, Macmillan, London.
- Милашиновић 2006: Радомир Милашиновић. Могућност успостављања мира у свету и љревенција конфликта. *Кризни менаџмент I – љревенција кризе*, Факултет безбедности, Београд, 83-110.
- Стајић 2010: Љубомир Стајић. Неке недоумице око схватања безбедности у 21. веку. *Ризик, моћ, заштитица*, Факултет безбедности, Београд, 332-349.
- Славнић, Петковић, Петковић, Божовић 2001: Данијела Славнић, Милан Петковић, Жарко Петковић, Драган Божовић. амбијент и димензије кризе „Анаџомија кризе“, патент регистрован у ЈААП, рег. Бр. S-7/06, пројекат ВАМОС, експертска група НВО "Aris group"

- Сйрашџеија националне безбедности Републике Србије 2019: „Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019.
- Тодосијевић 2006: Бојан Тодосијевић. *Макро-политички инструменти за регулисање етничких конфликта у централној и југоисточној Европи*, Централноевропски универзитет у Будимпешти, Будимпешта.
- UNITAR/POCI 2006: OUN Peacekeeping operations – overview, www.unitarpci.org (10.06.2022. г)
- Фурсов 1993: Андреј Фурсов. На сутону савремености: тероризам или свеопшти рат. *Руски историјски журнал*, Т. II, No. 32, 193-231.
- Хејвуд 2004: Ендру Хејвуд *Политика*, Кло. Београд.
- Цулаћ-Грворац-Глиговић-Шијан 2019: Мирјана Цулаћ-Саша Грворац-Дејан Глиговић-Горан Шијан. Control in Fiscal Responsibility – Two Roads to the Same Goal, *International Journal of Industrial Engineering and Management (IJIEM)*, Vol. 10 No 1, pp. 69-80

Mile S. DRAGANOVIĆ

Dejan M. GLIGOVIĆ

APPLICATION OF CRISIS MANAGEMENT IN CRISIS MANAGEMENT IN KOSOVO AND METOHIA

SUMMARY

Defining and managing the crisis in Kosovo and Metohija brings with it controversy for many political factors, in the sense that today there is no consensus on the domestic political level (even among the subjects of the international community). There are serious disagreements regarding the classification of the crisis in Kosovo and Metohija, in fact its political, legal and security determination. Due to the resulting political changes and trends, in everyday terminology, many terms, ideological concepts, and even real facts are avoided when talking about the problem of Kosovo and Metohija. This paper is an attempt to contribute to a multidimensional definition of the crisis in Kosovo and Metohija and an adequate response to it.

Keywords: crisis, crisis management, security, politics, Kosovo and Metohija.